Cristina Gîrniceanu
Cosmin Costache
Diana Mihăiță

GHID DE ACCESIBILIZARE

A SPECTACOLULUI DE TEATRU PENTRU PERSOANE SURDE ȘI HIPOACUZICE

București, 2026

Cristina Gîrniceanu Cosmin Costache
Diana Mihăiță

GHID DE ACCESIBILIZARE

A SPECTACOLULUI DE TEATRU PENTRU PERSOANE SURDE ȘI HIPOACUZICE

București
2026

ISBN 978-973-0-45291-4

NOTA

Aceste materiale sunt parte din proiectul ”*SIGN4ALL”*, cofinantat de Administrația Fondului Cultural Național - AFCN, derulat de Asociatia pentru Educație aRtelier 2020, în parteneriat Teatrul Dramaturgilor Români, Liceul Special pentru Deficienti de Auz “Sfanta Maria”, Scoala Gimnaziala Speciala pentru Surzi Nr 1, Casa de Cultură a Studenților—București, Centrul de Teatru Educațional Replika. Proiectulul ”SIGN4ALL” respectă prioritatile de finatare ale Administratiei Fondului Cultural Național pentru sesiunea II, 2026.

Proiectul de Educație prin cultură, ”SIGN4ALL” nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă pentru conținutul proiectului sau modul în care rezultatele proiectului pot fi utilizate. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.

CUPRINS

1 De ce un ghid de accesibilizare a teatrului?

1.1. Accesibilizarea nu înseamnă doar traducere
1.2. De la acces la participare culturală
1.3. Dincolo de accesibilizare: ce poate învăța teatrul?
1.4. Cui se adresează acest ghid?

2 Înțelegerea publicului surd și hipoacuzic

2.1. Un public, nevoi diferite
2.2. Limba Semnelor Române – o limbă, nu o transpunere a limbii române
2.3. Limba română și comunicarea scrisă
2.4. Citirea labială – o resursă, nu o soluție universală
2.5. Persoanele hipoacuzice și utilizarea resturilor auditive
2.6. Comunitatea și cultura surzilor
2.7. Ce înseamnă toate acestea pentru teatru?

3 Comunicarea accesibilă – principii de bază

3.1. Comunicarea începe cu atenția vizuală
3.2. Vizibilitatea face parte din comunicare
3.3. Cum comunicăm direct cu o persoană surdă
3.4. Comunicarea prin interpret LSR
3.5. Comunicarea într-un grup mixt surzi–auzitori
3.6. Informația scrisă și vizuală
3.7. Comunicarea înainte și după spectacol
3.8. De făcut / De evitat

4 Cum accesibilizăm un spectacol de teatru

4.1. Accesibilitatea începe înainte de spectacol
4.2. Alegerea soluțiilor de accesibilizare
4.3. Interpretarea teatrală în LSR – mai mult decât traducerea textului
4.4. Pregătirea interpretului pentru spectacol
4.5. Unde se află interpretul?
4.6. Interpretarea-umbră în practica teatrală
4.7. Subtitrarea și supratitrarea
4.8. Lumina, vizibilitatea și atenția vizuală
4.9. După spectacol

5 Accesibilitatea ca resursă artistică

5.1. De la accesibilizarea spectacolului la limbajul spectacolului
5.2. Limba semnelor ca material teatral
5.3. Ce poate învăța teatrul de la o limbă vizual-spațială?
5.4. Când două limbi construiesc același spectacol
5.5. Mai multe moduri în care limba semnelor poate întâlni scena
5.6. Când accesibilitatea intră în regie
5.7. Actorul surd este artist, nu instrument de accesibilizare

6 Lucrul într-o echipă artistică mixtă surzi–auzitori

6.1. Accesibilitatea începe din interiorul echipei
6.2. Comunicarea în timpul repetițiilor
6.3. Rolul interpretului LSR în repetiții
6.4. Timpul de lucru și ritmul repetiției
6.5. Semnale vizuale și coordonarea scenică
6.6. Feedbackul artistic trebuie să rămână feedback artistic
6.7. Rolurile și responsabilitățile trebuie definite
6.8. De la incluziune la colaborare artistică

7 Exemple și fișe de bune practici

7.1. Prima întâlnire cu un actor sau performer surd
7.2. În timpul repetiției
7.3. Lucrul prin interpret LSR
7.4. Feedbackul artistic
7.5. Când spectacolul folosește LSR
7.6. Înainte de spectacol
7.7. După spectacol

8 Checklist pentru un spectacol accesibil

8.1. Comunicarea cu publicul înainte de spectacol
8.2. Bilete și rezervări
8.3. Spațiul și orientarea publicului
8.4. Interpretarea în LSR
8.5. Subtitrarea și supratitrarea
8.6. Lumina și vizibilitatea
8.7. Experiența din timpul spectacolului
8.8. După spectacol
8.9. Feedback și evaluare
8.10. Verificarea finală

În loc de încheiere

Glosar vizual – 100 de termeni din teatru în LSR

Bibliografie

Resurse pentru aprofundare

1.

De ce un ghid de accesibilizare a teatrului?

Teatrul este, prin natura sa, un spațiu al întâlnirii. Actori și spectatori împart același timp, același spațiu și aceeași experiență artistică. Cuvântul rostit, corpul, gestul, privirea, lumina, muzica, ritmul și mișcarea construiesc împreună sensul unui spectacol.

Pentru persoanele surde și hipoacuzice însă, accesul la această experiență poate fi limitat atunci când informația esențială este transmisă predominant sau exclusiv prin limbaj verbal și sonor.

Accesibilizarea unui spectacol nu înseamnă modificarea sau simplificarea lui pentru un anumit public și nici adăugarea, la finalul procesului de creație, a unei soluții tehnice care să „compenseze” lipsa auzului.

Accesibilizarea unui spectacol înseamnă crearea condițiilor prin care persoane cu modalități diferite de comunicare și receptare pot avea acces la conținutul și experiența artistică propuse.

Pentru un spectator surd, accesibilitatea poate însemna interpretare în Limba Semnelor Române (LSR), subtitrare sau supratitrare, informație vizuală clară, o bună vizibilitate asupra scenei și interpretului LSR ori acces, înainte de reprezentație, la informații care facilitează înțelegerea spectacolului.

Pentru o persoană hipoacuzică pot fi necesare alte soluții. Nu există, așadar, o singură formă de accesibilizare potrivită tuturor.

1.1. Accesibilizarea nu înseamnă doar traducere

Una dintre cele mai frecvente asocieri atunci când vorbim despre accesul persoanelor surde la teatru este prezența unui interpret LSR. Interpretarea este o resursă importantă, dar nu este suficientă pentru a transforma automat un spectacol într-o experiență accesibilă.

Trebuie luate în considerare și poziționarea interpretului, iluminarea acestuia, raportul dintre interpret și acțiunea scenică, posibilitatea spectatorului de a urmări simultan informația în LSR și ceea ce se întâmplă pe scenă, precum și ritmul în care sunt transmise informațiile.

Același principiu este valabil pentru subtitrare.

Existența textului nu garantează accesibilitatea dacă acesta este dificil de urmărit, insuficient sincronizat cu spectacolul sau amplasat astfel încât spectatorul să fie obligat să aleagă permanent între citirea textului și urmărirea actorilor.

Accesibilizarea trebuie privită, prin urmare, ca un proces, nu ca un element adăugat spectacolului.

Cu cât nevoile de acces sunt luate în considerare mai devreme — încă din etapa de concepție, producție și repetiții — cu atât soluțiile pot fi integrate mai firesc în experiența artistică.

1.2. De la acces la participare culturală

Accesul la cultură este un drept, iar participarea la viața culturală în condiții de egalitate presupune inclusiv accesul la teatru și la alte activități culturale în formate accesibile.

Accesul la cultură nu înseamnă numai posibilitatea fizică de a intra într-o sală de spectacol. Înseamnă posibilitatea de a înțelege, de a interpreta, de a fi emoționat, de a avea o opinie și de a participa la dialogul pe care opera artistică îl propune.

Un spectator surd nu ar trebui privit doar ca beneficiar al unei măsuri de accesibilizare, ci ca spectator cu aceleași drepturi culturale și aceeași libertate de receptare critică precum orice alt membru al publicului.

De aceea, **accesibilitatea începe înainte de ridicarea cortinei.**

Informațiile despre spectacol, programul, modalitatea de rezervare a locurilor, materialele de promovare, site-ul sau pagina evenimentului trebuie să îi permită spectatorului să afle dacă reprezentația îi este accesibilă și în ce condiții.

Ea continuă în sala de spectacol, prin soluțiile de comunicare și acces adoptate, și nu se încheie odată cu reprezentația. Întâlnirile cu artiștii, discuțiile cu publicul, materialele ulterioare și posibilitatea de a transmite feedback fac parte din aceeași experiență culturală.

1.3. Dincolo de accesibilizare: ce poate învăța teatrul?

Relația dintre teatru și comunitatea surzilor nu trebuie privită într-un singur sens.

Teatrul nu are doar ceva de oferit persoanelor surde prin accesibilizare. **Are și ceva de învățat.**

Comunicarea vizuală, expresivitatea corpului și a feței, utilizarea spațiului, atenția acordată privirii și interlocutorului, ritmul gestului și caracterul vizual-spațial al LSR pot deschide alte posibilități de explorare scenică.

Atunci când artiștii surzi și auzitori lucrează împreună, întrebarea nu mai este doar **„Cum traducem spectacolul?”**, ci și: **Cum putem construi un limbaj scenic care să comunice prin mai multe mijloace decât cuvântul rostit?**

Această schimbare de perspectivă este importantă. Accesibilitatea poate deveni nu doar o obligație sau o adaptare, ci și **o resursă pentru creație**.

Gestul poate căpăta sens dramatic. Privirea poate deveni acțiune. Corpul poate transmite ceea ce textul nu spune. Spațiul poate organiza comunicarea. Iar întâlnirea dintre limbajul teatral și LSR poate genera noi modalități de expresie scenică.

1.4. Cui se adresează acest ghid?

Acest ghid a fost conceput ca un instrument practic pentru cei care creează, predau, produc sau prezintă teatru: actori, regizori, dramaturgi, scenografi, coregrafi, echipe tehnice, manageri și operatori culturali, profesori și studenți din domeniul artelor spectacolului.

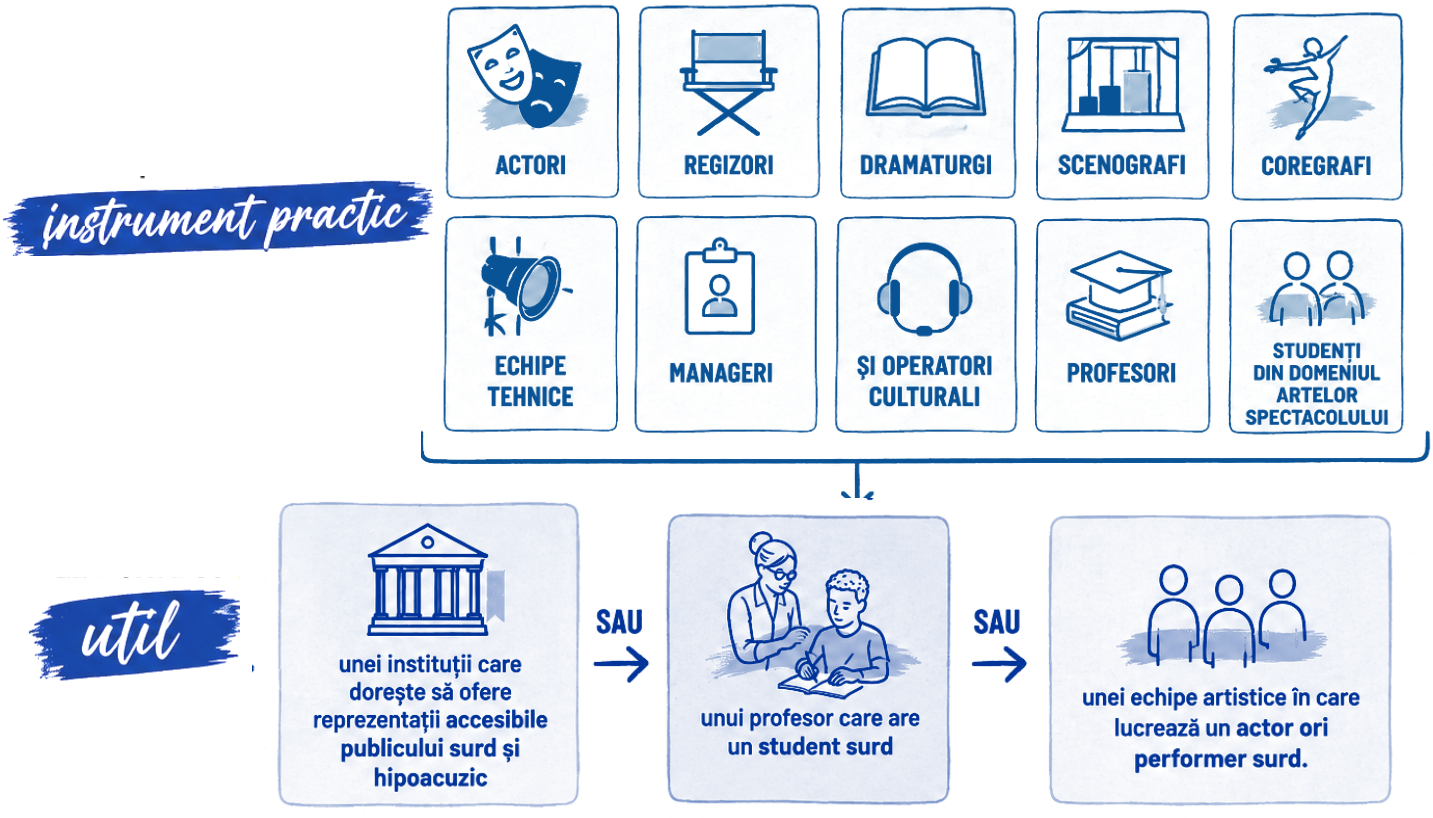
El poate fi util atât unei instituții care dorește să ofere reprezentații accesibile publicului surd și hipoacuzic, cât și unui profesor care are un student surd sau unei echipe artistice în care lucrează un actor ori performer surd.

Ghidul nu propune o rețetă universală. Nevoile publicului sunt diferite, spectacolele sunt diferite, iar soluțiile trebuie adaptate fiecărui context. Propune, în schimb, **principii, instrumente și exemple de bună practică** ce pot ajuta o echipă artistică să ia decizii mai informate și să includă accesibilitatea în propriul proces de lucru.

În paginile următoare vom porni de la înțelegerea diversității publicului surd și hipoacuzic, vom analiza principiile comunicării accesibile și etapele prin care un spectacol poate deveni mai accesibil, apoi vom privi accesibilitatea și din perspectiva procesului de creație și a colaborării dintre artiști surzi și auzitori.

Pentru că un teatru accesibil nu este doar un teatru în care **mai mulți oameni pot intra**.

Este un teatru în care **mai mulți oameni pot participa la experiența artistică.**

2.

Înțelegerea publicului surd și hipoacuzic

Pentru a face un spectacol accesibil, primul pas este să înțelegem publicul căruia ne adresăm. Sintagma „persoane cu deficiențe de auz” reunește persoane foarte diferite din punctul de vedere al gradului și **momentului apariției pierderii auditive**, al experienței educaționale, al limbii folosite, al modalităților de comunicare și al raportării la comunitatea surdă.

2.1. Un public, nevoi diferite

Momentul apariției pierderii auditive este relevant pentru dezvoltarea limbajului și pentru modalitățile de comunicare ale persoanei.

O persoană poate fi surdă din naștere sau poate pierde auzul înainte ori după dobândirea limbajului verbal.

În cazul unei pierderi auditive apărute după dobândirea limbajului, limba orală poate rămâne principalul mijloc de comunicare, în timp ce experiențele lingvistice ale unei persoane surde din naștere sau de la o vârstă foarte mică pot fi diferite, în funcție de accesul la LSR, de mediul familial și educațional și de parcursul individual.

O persoană poate utiliza Limba Semnelor Române (LSR) ca principală limbă de comunicare sau poate comunica predominant în limba română. Poate utiliza citirea labială, aparate auditive ori implant cohlear sau poate combina mai multe modalități de comunicare.

De aceea, **gradul pierderii auditive nu ne spune, singur, de ce are nevoie un spectator pentru a avea acces la un spectacol.**

În același fel, faptul că două persoane au un grad asemănător de pierdere auditivă nu înseamnă că vor prefera aceleași soluții de accesibilizare.

2.2. Surditatea – dincolo de perspectiva medicală

Surditatea poate fi descrisă din perspectivă medicală prin raportare la pierderea auzului. Experiența unei persoane surde nu se reduce însă la această dimensiune.

Pentru o parte dintre persoanele surde, limba semnelor, experiențele comune și participarea la viața comunității sunt elemente ale unei identități culturale și lingvistice. Florea Barbu subliniază tocmai importanța comunicării în limbajul gestual și a experienței vizuale în definirea comunității surde.

Pentru profesioniștii din teatru, această schimbare de perspectivă este importantă. În loc să pornim exclusiv de la întrebarea **„Ce nu poate auzi această persoană?”**, este mai util să ne întrebăm:

„Cum comunică această persoană și prin ce mijloace poate avea acces la experiența artistică?”

Această perspectivă mută atenția de la deficiență către comunicare și către barierele care pot împiedica participarea culturală.

2.3. Comunitatea și cultura surzilor

Nu toate persoanele cu pierdere auditivă se identifică drept membre ale comunității surzilor.

Apartenența la comunitatea surzilor poate fi caracterizată prin suprapunerea mai multor factori: pierderea auditivă, utilizarea limbii semnelor, participarea la viața socială a comunității și, foarte important, identificarea persoanei cu aceasta.

Florea Barbu arată, la rândul său, că gradul de identificare cu limba semnelor și cu comunitatea surzilor poate depinde de vârstă, educație, contactul cu alți membri ai comunității și experiența personală.

Cultura surzilor include experiențe, valori, practici, tradiții și forme de expresie transmise în interiorul comunității, iar limba semnelor are un rol central în această transmitere.

Barbu vorbește despre experiența persoanelor surde ca despre una puternic legată de vedere și amintește inclusiv **poezia și teatrul create de persoanele surde** ca parte a acestei experiențe culturale.

Pentru teatru, această perspectivă este importantă: persoanele surde nu sunt numai **spectatori cărora trebuie să le facem accesibil un produs cultural creat de auzitori**. Ele pot fi și creatori, actori, performeri, autori și producători ai propriei culturi.

2.4. Limba Semnelor Române – o limbă, nu o transpunere a limbii române

Una dintre cele mai importante condiții pentru o comunicare corectă cu publicul surd este înțelegerea statutului Limbii Semnelor Române.

LSR nu reprezintă limba română înlocuită cu gesturi și nici un sistem prin care fiecărui cuvânt rostit îi corespunde obligatoriu un semn.

Se pot identifica patru confuzii frecvente: asocierea limbii semnelor cu dactilarea, cu pantomima, cu transpunerea limbii vorbite în semne și ideea existenței unei singure limbi a semnelor în întreaga lume.

Aceste diferențe sunt importante și pentru accesibilizarea teatrului. Interpretarea unui spectacol în LSR nu înseamnă simpla înlocuire succesivă a cuvintelor din text cu semne, ci transmiterea sensului într-o altă limbă și într-o altă modalitate de comunicare.

DE REȚINUT

Limba semnelor nu este:

- dactilare – alfabetul manual este o resursă a comunicării, nu limba însăși;
- pantomimă – pantomima este o formă de expresie artistică;
- limba română transpusă cuvânt cu cuvânt în semne;
- o limbă universală.

2.5. Comunicarea este vizuală

Pentru persoanele care utilizează LSR, vederea are un rol central în comunicare. Florea Barbu descrie comunitatea surdă prin această experiență vizuală și citează formularea sugestivă **„people of the eye" – „oameni ai vederii"**.

Această realitate are consecințe directe în teatru.

Spectatorul surd poate avea nevoie să urmărească acțiunea scenică, expresia și mișcarea actorilor, interpretul LSR și, uneori, supratitrarea.

Dacă aceste informații sunt plasate în zone vizuale foarte îndepărtate unele de altele, spectatorul este obligat să aleagă permanent ce urmărește și poate pierde o parte din spectacol.

De aceea, poziționarea interpretului, iluminarea, vizibilitatea feței și a corpului, amplasarea supratitrării și locurile rezervate spectatorilor surzi nu sunt detalii secundare. Ele fac parte din accesibilizare.

Vom reveni asupra lor în capitolele următoare.

2.6. Persoanele hipoacuzice

Persoanele hipoacuzice reprezintă, la rândul lor, un grup divers. Gradul pierderii auditive, momentul apariției acesteia, utilizarea aparatelor auditive sau a implantului cohlear și competențele de comunicare pot fi foarte diferite.

Unele persoane pot beneficia de amplificarea sunetului, altele pot prefera subtitrarea sau supratitrarea, iar unele pot utiliza și LSR. Soluțiile nu trebuie deduse automat dintr-o etichetă sau dintr-un diagnostic.

Este important și să nu presupunem că utilizarea unui aparat auditiv sau a unui implant cohlear elimină automat barierele de comunicare. Florea Barbu subliniază chiar că purtarea unui aparat auditiv nu constituie un criteriu al apartenenței sau neapartenenței la comunitatea surdă.

Pentru un teatru, întrebarea relevantă rămâne: **ce soluție îi permite spectatorului respectiv să recepteze conținutul spectacolului?**

2.7. Citirea labială – o resursă, nu o soluție universală

Citirea labială sau labiolectura poate reprezenta o resursă importantă de comunicare pentru unele persoane surde și hipoacuzice, însă eficiența ei diferă de la o persoană la alta și nu permite accesul complet la toate informațiile transmise prin vorbire.

În perceperea vizuală a vorbirii, numai o parte dintre mișcările implicate în articularea sunetelor sunt vizibile. Unele configurații labiale sunt asemănătoare, iar o parte din informație trebuie dedusă cu ajutorul contextului lingvistic și logic. Din acest motiv, pot apărea confuzii sau omisiuni, iar persoanele care utilizează labiolectura pot ajunge la niveluri diferite de competență.

În condiții favorabile și prin exercițiu, citirea labială poate deveni foarte eficientă. Ea nu trebuie însă presupusă ca abilitate a tuturor persoanelor surde și nici considerată o alternativă generală la alte forme de accesibilizare.

În teatru apar dificultăți suplimentare: actorii se deplasează, își schimbă poziția față de public, pot vorbi din profil sau cu spatele, distanța față de scenă poate fi mare, iluminarea se modifică, iar replicile se pot succeda rapid sau suprapune. În asemenea situații, informația vizuală necesară citirii labiale poate deveni parțial sau total indisponibilă.

DE REȚINUT

Nu întrebați „Poate persoana surdă să citească pe buze?” ca și cum răspunsul ar rezolva problema accesibilității. Întrebarea utilă este: **„Care este modalitatea de comunicare pe care o preferă și de ce soluții de acces are nevoie?”**

2.8. Stereotipuri care creează bariere

Barierele nu sunt numai fizice, tehnice sau lingvistice. Uneori ele apar din felul în care persoanele surde sunt privite.

De-a lungul timpului, persoanelor surde le-au fost asociate stereotipuri privind presupusa inferioritate intelectuală sau caracterul exclusiv „concret” al gândirii. Astfel de reprezentări confundă diferențele determinate de accesul la limbaj și comunicare cu limite ale capacității intelectuale.

Pentru scopul acestui ghid nu este necesar să dezvoltăm istoria acestor teorii. Este însă important să reținem consecința practică: **surditatea nu spune nimic, prin ea însăși, despre inteligența, creativitatea sau potențialul artistic al unei persoane.**

Acest lucru este esențial nu numai în relația cu spectatorul, ci mai ales atunci când într-un curs, într-un atelier sau într-o producție teatrală participă un student, actor sau performer surd.

2.9. Întrebați, nu presupuneți

Nu există o soluție de accesibilizare potrivită tuturor persoanelor surde și hipoacuzice.

De aceea, una dintre cele mai simple și eficiente reguli pentru un teatru este și una dintre cele mai importante:

Întrebați persoana de ce are nevoie și cum preferă să comunice.

- **Nu presupuneți că toate persoanele surde folosesc LSR.**
- **Nu presupuneți că toate persoanele surde pot citi pe buze.**
- **Nu presupuneți că toate persoanele hipoacuzice au aceleași nevoi.**
- **Nu presupuneți că un aparat auditiv sau un implant cohlear elimină toate barierele.**
- **Nu presupuneți că prezența unui interpret LSR face, prin ea însăși, întregul spectacol accesibil.**

Pentru instituțiile culturale, este la fel de important ca informația oferită publicului să fie precisă.

În loc de formula generală

„spectacol accesibil persoanelor cu deficiențe de auz”,

este mai util să se precizeze concret:

⇒ **spectacol cu interpretare în LSR**

⇒ **spectacol supratitrat**

⇒ **spectacol cu sisteme de asistare auditivă**

⇒ **materiale introductive accesibile**

⇒ **întâlnire cu artiștii interpretată în LSR.**

Astfel, fiecare spectator poate decide dacă soluțiile oferite răspund propriilor nevoi.

Accesibilitatea începe prin recunoașterea diversității publicului.

3.

Comunicarea accesibilă – principii de bază

Comunicarea accesibilă nu presupune un set complicat de reguli. De cele mai multe ori, ea începe prin înțelegerea unui fapt simplu: atunci când comunicarea se bazează în principal pe canalul vizual, **informația trebuie să poată fi văzută pentru a putea fi recepționată**.

Contactul vizual, lumina, poziția interlocutorilor, ritmul conversației și organizarea intervențiilor într-un grup pot face diferența dintre participarea reală la comunicare și pierderea unei părți importante din informație.

În același timp, nu există o singură modalitate potrivită tuturor persoanelor surde și hipoacuzice. Principiile prezentate în acest capitol trebuie aplicate pornind de la regula formulată anterior:

întrebați persoana cum preferă să comunice și de ce are nevoie.

3.1. Comunicarea începe cu atenția vizuală

Într-o conversație bazată pe comunicare vizuală, nu este suficient ca mesajul să fie transmis: interlocutorul trebuie să îl poată vedea.

De aceea, înainte de a începe să vorbim sau să interpretăm în semne, este important să ne asigurăm că avem atenția persoanei surde. Dacă aceasta privește în altă direcție, citește un document sau urmărește o altă persoană, comunicarea nu ar trebui începută până când contactul vizual nu a fost stabilit.

Atenția poate fi atrasă printr-un gest în câmpul vizual, printr-o atingere ușoară pe umăr sau pe braț ori, într-un grup, printr-un semnal vizual stabilit în prealabil. Alegerea modalității depinde de context și de relația dintre interlocutori.

Într-o sală de curs sau de repetiții, această regulă aparent simplă este esențială. Dacă regizorul începe să dea o indicație în timp ce performerul surd privește un coleg, decorul, textul sau interpretul, primele informații pot fi pierdute.

DE REȚINUT

Mai întâi obține atenția vizuală. Apoi transmite informația.

3.2. Vizibilitatea face parte din comunicare

Pentru comunicarea vizuală, condițiile în care interlocutorii se văd sunt importante.

Fața și mâinile trebuie să fie vizibile, iar lumina trebuie să permită observarea lor fără efort. Contralumina puternică, semiîntunericul, distanța prea mare sau obstacolele dintre interlocutori pot îngreuna comunicarea.

Este recomandat ca persoana care vorbește sau interpretează în limba semnelor să fie orientată către interlocutor. Vorbirea din profil, cu spatele sau în timp ce fața este acoperită reduce accesul la informația vizuală.

Într-un mediu teatral, aceste situații apar frecvent. Regizorul poate vorbi în timp ce privește scena, actorii pot primi indicații în timp ce se deplasează, iar repetițiile tehnice se pot desfășura în condiții de lumină redusă. Pentru un membru surd al echipei, informația transmisă în aceste momente poate deveni inaccesibilă.

Nu este necesar ca întreaga activitate să fie reorganizată în jurul persoanei surde. Uneori este suficient ca informația importantă să fie transmisă **după ce interlocutorii se pot vedea din nou**.

3.3. Cum comunicăm direct cu o persoană surdă sau hipoacuzică

Dacă persoana utilizează comunicarea orală, vorbiți firesc, cu fața către interlocutor. Nu este necesar să exagerați articularea cuvintelor și nici să ridicați automat vocea. Exagerarea mișcărilor gurii poate face citirea labială mai dificilă, iar un volum mai mare al vocii nu rezolvă toate formele de pierdere auditivă.

Dacă mesajul nu a fost înțeles, încercați să îl reformulați, nu doar să repetați identic aceeași propoziție. Atunci când este util, completați informația prin scris, imagini, schițe, demonstrație sau alte mijloace vizuale.

În cazul unei informații importante — o schimbare de program, o indicație de repetiție, o sarcină sau o modificare tehnică — este util să existe și o formă scrisă la care persoana să poată reveni.

Comunicarea accesibilă nu înseamnă simplificarea excesivă a mesajului și nici infantilizarea interlocutorului. O persoană surdă poate avea nevoie de **acces la informație**, nu de reducerea complexității acesteia.

DE EVITAT

Dacă o persoană nu a înțeles un mesaj, nu presupuneți automat că nu înțelege conceptul. Este posibil ca informația să nu fi fost accesibilă în forma în care a fost transmisă.

3.4. Comunicarea prin interpret LSR

Prezența unui interpret LSR facilitează comunicarea între persoane care utilizează limbi diferite, dar nu schimbă relația dintre interlocutori.

Atunci când vorbiți cu o persoană surdă prin intermediul unui interpret, **adresați-vă persoanei surde, nu interpretului**.

În loc de:
„Spuneți-i că repetiția începe mâine la ora zece.”
spuneți direct:
„Mâine începem repetiția la ora zece.”
Mențineți, pe cât posibil, contactul vizual cu persoana căreia vă adresați. Interpretul face posibilă comunicarea, dar nu devine interlocutorul în locul acesteia.

Ritmul conversației trebuie să permită interpretarea informației. În situații complexe — explicații regizorale, discuții despre personaje, indicații tehnice — pot fi necesare pauze scurte pentru ca mesajul să fie transmis complet.

De asemenea, trebuie evitată transmiterea simultană a două informații vizuale pe care persoana surdă trebuie să le urmărească.

EXEMPLU DIN REPETIȚIE

Regizorul explică prin interpret o modificare a mișcării scenice, iar în același timp un actor demonstrează noul traseu.

Performerul surd trebuie să aleagă între a privi interpretul și a urmări demonstrația.

O soluție mai accesibilă:
explicație + interpretare → demonstrație → întrebări/clarificări → execuție.

Această succesiune poate părea că necesită mai mult timp, dar reduce neînțelegerile și repetarea inutilă a informației.

3.5. Comunicarea într-un grup mixt surzi–auzitori

Comunicarea într-un grup în care participă persoane surde și auzitoare necesită o minimă organizare vizuală.

Într-o conversație între persoane auzitoare, schimbarea vorbitorului poate fi identificată prin voce chiar fără a privi imediat persoana care vorbește. În comunicarea vizuală, interlocutorul trebuie să identifice cine transmite informația și să își deplaseze atenția către acesta.

De aceea, în ședințe, cursuri, ateliere și repetiții este util ca participanții să se poată vedea reciproc. Așezarea în cerc sau semicerc poate facilita comunicarea.

Este important și ca intervențiile să nu se suprapună. Dacă două persoane vorbesc simultan, interpretul nu le poate reda simultan pe amândouă, iar participantul surd nu poate urmări două surse vizuale în același timp.

Într-un grup mixt pot fi stabilite câteva reguli simple:

- o singură persoană intervine la un moment dat;
- schimbarea vorbitorului trebuie să poată fi identificată vizual;
- înaintea unei intervenții importante se verifică atenția grupului;
- demonstrațiile și explicațiile complexe sunt organizate succesiv;
- schimbările importante sunt transmise și în formă scrisă atunci când este necesar.

Aceste reguli nu sunt utile doar participanților surzi. Ele pot face comunicarea mai clară pentru **întregul grup**.

3.6. Informația scrisă și vizuală ca suport al comunicării

Informația vizuală nu trebuie privită numai ca soluție de rezervă atunci când comunicarea verbală nu funcționează.

Într-un proces artistic, multe informații pot fi organizate de la început într-o formă accesibilă vizual: programul repetițiilor, distribuția, ordinea scenelor, modificările de program, indicațiile tehnice, schițele de decor, traseele scenice sau succesiunea activităților.

Un mesaj scris nu trebuie să înlocuiască automat comunicarea directă sau interpretarea în LSR, dar poate completa informația și poate oferi un reper la care participantul poate reveni.

Într-o repetiție, de exemplu, un program afișat sau distribuit digital poate elimina nevoia ca fiecare modificare să fie transmisă exclusiv oral. O schiță a scenei poate clarifica o indicație de poziționare. O listă cu ordinea scenelor poate ajuta întreaga echipă să urmărească desfășurarea repetiției.

Accesibilitatea poate fi astfel integrată în **organizarea obișnuită a procesului de lucru**, fără a deveni o activitate separată.

3.7. DE FĂCUT / DE EVITAT

- ◊ Stabilește contactul vizual înainte de a începe comunicarea.
- ◊ Asigură-te că fața și mâinile sunt vizibile și bine iluminate.
- ◊ Vorbește firesc și direct persoanei surde.
- ◊ Întreabă ce modalitate de comunicare preferă.
- ◊ Dacă este prezent un interpret LSR, continuă să te adresezi persoanei surde.
- ◊ Organizează pe rând explicația, interpretarea și demonstrația.
- ◊ Într-un grup, lasă o singură persoană să intervină la un moment dat.
- ◊ Completează informația prin suporturi scrise și vizuale atunci când acestea sunt utile.
- ◊ Pentru informațiile importante, verifică dacă mesajul a fost recepționat corect.

- ♦ Nu începe să vorbești dacă persoana privește în altă direcție.
- ♦ Nu continua o explicație importantă cu spatele la interlocutor.
- ♦ Nu exagera mișcarea buzelor.
- ♦ Nu presupune că trebuie să vorbești mai tare.
- ♦ Nu presupune că toate persoanele surde citesc pe buze.
- ♦ Nu vorbi despre persoana surdă cu interpretul ca și cum aceasta nu ar fi prezentă.
- ♦ Nu cere persoanei să urmărească simultan interpretul și o demonstrație vizuală.
- ♦ Nu confunda o dificultate de acces la mesaj cu lipsa capacității de a înțelege conținutul.

O regulă simplă:

Dacă informația trebuie văzută pentru a fi recepționată, acordă persoanei **timpul și condițiile necesare pentru a o vedea**.

4.

Cum accesibilizăm un spectacol de teatru

Accesibilizarea unui spectacol nu începe în momentul în care spectatorul surd intră în sală și nici în momentul în care interpretul LSR își ocupă locul lângă scenă.

Accesibilizarea începe mai devreme, atunci când echipa decide **cum va putea publicul să afle despre spectacol, să își rezerve locul, să ajungă la teatru, să urmărească reprezentația și să participe la experiența culturală în condiții cât mai bune**.

De aceea, accesibilizarea trebuie privită ca un traseu.

Află despre spectacol → verifică accesibilitatea → rezervă biletul → ajunge la teatru → găsește locul potrivit → urmărește spectacolul → participă la activitățile de după → oferă feedback

O dificultate apărută în oricare dintre aceste etape poate deveni o barieră. Un spectacol interpretat în LSR poate rămâne greu accesibil dacă informația despre interpretare nu este anunțată, dacă spectatorul nu poate rezerva un loc potrivit sau dacă interpretul nu este vizibil din zona în care acesta este așezat.

4.1. Accesibilitatea începe înainte de spectacol

Primul contact al spectatorului cu un spectacol este, de cele mai multe ori, informația despre acesta.

Site-ul teatrului, pagina evenimentului, afișul, materialele de promovare și sistemul de rezervare ar trebui să precizeze clar **ce soluții de accesibilitate sunt disponibile**.

Formularea „spectacol accesibil persoanelor cu deficiențe de auz" nu este suficientă. Pentru un spectator este mult mai util să afle concret:

- **spectacolul beneficiază de interpretare în LSR;**
- **există subtitrare sau supratitrare;**
- **sunt disponibile sisteme de asistare auditivă;**
- **anumite locuri sunt recomandate pentru vizibilitatea interpretului sau a supratitrării;**
- **întâlnirea cu artiștii de după spectacol este, la rândul ei, interpretată în LSR.**

Și modalitatea de rezervare trebuie analizată. Dacă singura posibilitate de a solicita informații sau de a rezerva anumite locuri este un apel telefonic, o parte dintre spectatorii surzi se pot confrunta cu o barieră înainte de a ajunge la teatru. Un formular online, e-mailul, mesajele text sau alte modalități de comunicare scrisă pot oferi alternative simple.

Accesibilitatea nu trebuie doar să existe. **Publicul trebuie să poată afla că există și cum o poate utiliza.**

4.2. Alegerea soluțiilor de accesibilizare

Nu există o singură modalitate de a face un spectacol accesibil persoanelor surde și hipoacuzice.

În funcție de public, de spectacol și de spațiu, pot fi utilizate:

- **interpretarea în Limba Semnelor Române (LSR);**
- **subtitrarea sau supratitrarea;**
- **sisteme de asistare auditivă;**
- **informații vizuale privind elementele sonore importante;**
- **materiale accesibile înaintea spectacolului;**

sau o combinație a acestora.

Alegerea soluției trebuie să pornească de la o întrebare simplă:

Ce informație este necesară pentru înțelegerea și receptarea spectacolului și prin ce mijloace poate deveni accesibilă?

O persoană surdă pentru care LSR este limba principală de comunicare poate prefera interpretarea în LSR. Un spectator hipoacuzic poate utiliza mai eficient supratitrarea sau un sistem de asistare auditivă. O altă persoană poate combina mai multe resurse.

De aceea, accesibilizarea nu înseamnă alegerea unei soluții „pentru surzi", ci **identificarea unor modalități de acces potrivite diversității publicului**.

4.3. Interpretarea teatrală în LSR – mai mult decât traducerea textului

Interpretarea unui spectacol presupune mai mult decât transpunerea replicilor dintr-o limbă în alta.

Textul dramatic redă cuvintele personajelor, dar spectacolul conține mult mai mult: ritm, pauze, schimbări de intenție, relații dintre personaje, reacții, suprapuneri de replici, improvizații, acțiuni fizice, muzică și alte informații sonore sau vizuale.

În plus, reprezentația este un eveniment viu. Actorul poate modifica ritmul unei replici, poate prelungi o pauză, poate reacționa diferit față de o seară anterioară sau poate improviza.

Experiența interpreților specializați în teatru subliniază tocmai necesitatea de a urmări **reprezentația care se desfășoară în acel moment**, nu de a reproduce mecanic textul pregătit anterior. În practica interpretării teatrale este importantă transmiterea sensului, a intenției și a caracterizării, nu substituirea fiecărui cuvânt printr-un semn.

De aceea:

Interpretul pregătește textul, dar interpretează spectacolul.

Această diferență explică și de ce interpretarea teatrală necesită o pregătire specifică.

4.4. Pregătirea interpretului pentru spectacol

Interpretul trebuie să primească materialele necesare suficient de devreme pentru a putea pregăti interpretarea.

În funcție de producție, acestea pot include textul spectacolului, distribuția, informații despre personaje, înregistrări ale repetițiilor sau reprezentațiilor, partituri sau informații privind momentele muzicale și sonore.

Dar lectura textului nu poate înlocui contactul cu spectacolul.

Participarea la repetiții sau vizionarea producției permite interpretului să observe:

- cine vorbește și cui i se adresează;
- relațiile dintre personaje;
- ritmul scenelor;
- deplasarea actorilor;
- replicile suprapuse;
- vocile din afara scenei;
- improvizațiile;
- schimbările față de text;
- momentele în care acțiunea vizuală este foarte intensă;
- sunetele și muzica relevante dramaturgic.

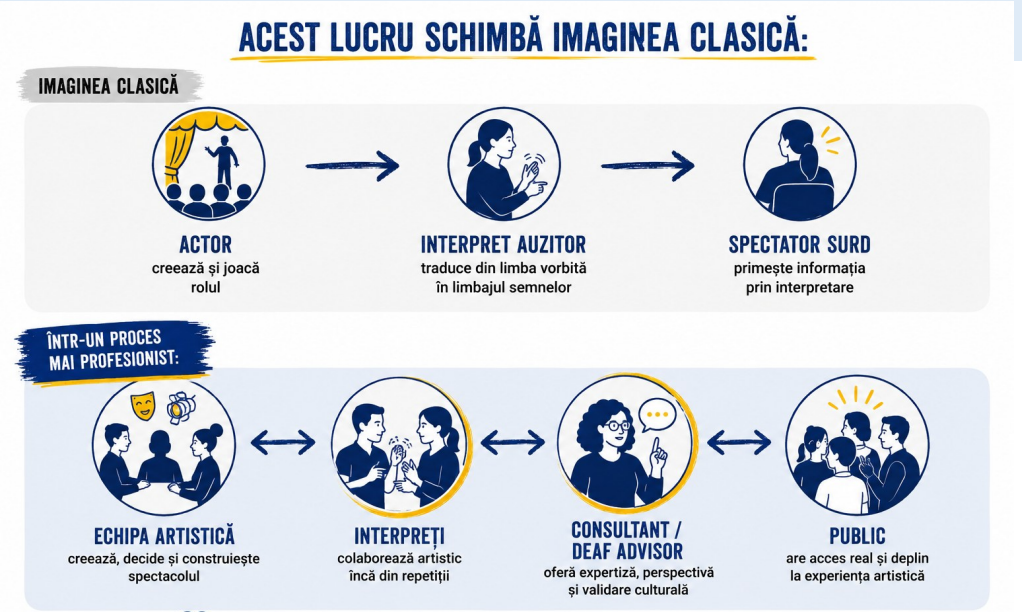
Interpretarea trebuie pregătită și din perspectiva limbii. Termenii neobișnuiți, jocurile de cuvinte, registrele de limbaj, referințele culturale și particularitățile personajelor pot necesita decizii de traducere care nu ar trebui luate pentru prima dată în timpul reprezentației.

În producțiile complexe pot fi necesari mai mulți interpreți, iar distribuirea personajelor și schimbările dintre interpreți trebuie, la rândul lor, pregătite.

Interpretarea teatrală trebuie pregătită ca parte a procesului de producție, nu tratată ca un serviciu care poate fi adăugat doar în seara reprezentației.

Registry of Interpreters for the Deaf (RID) recomandă implicarea interpreților în procesul de creație încă din etapa repetițiilor, nu doar în ziua reprezentației. Participarea la mai multe repetiții permite sincronizarea cu ritmul spectacolului, înțelegerea intențiilor regizorale și construirea unei interpretări de calitate.

Echipa de interpretare poate include Deaf advisors și Deaf interpreters, iar implicarea unui Deaf advisor este considerată importantă pentru monitorizarea și construirea clarității interpretării.

4.5. Unde se află interpretul?

Poziționarea interpretului influențează direct experiența spectatorului.

Un spectator auzitor poate privi actorul în timp ce ascultă replica acestuia. Spectatorul care primește replica prin LSR trebuie să privească interpretul. Dacă interpretul se află la distanță mare de actor, spectatorul este obligat să își deplaseze frecvent privirea între cele două surse vizuale și poate pierde o parte din jocul scenic.

Practica internațională a dezvoltat mai multe modalități de poziționare a interpretului:

- **Interpretare plasată lateral / în proximitatea scenei – placed sau platform/proscenium interpreting**

Interpretul rămâne într-o zonă stabilită, de obicei lateral față de spațiul principal de joc.

Este o soluție relativ simplă din punct de vedere tehnic, dar poziția trebuie aleasă cu grijă. Distanța dintre interpret și acțiunea scenică, vizibilitatea din sală și iluminarea sunt esențiale.

- **Interpretare pe zone – *zoned interpreting***

Interpreții utilizează diferite zone ale spațiului, în relație cu locul în care se desfășoară acțiunea.

Interpretarea se poate apropia astfel de centrul vizual al scenei, fără ca interpretul să urmărească permanent un anumit actor.

- **Interpretare-umbră – *shadow interpreting***

Interpretul este integrat în spațiul scenic și se deplasează în proximitatea actorului sau personajului căruia îi interpretează replicile.

În unele producții, interpretul poate urmări mișcarea personajului și poate prelua elemente ale ritmului sau expresivității acestuia.

TerpTheatre descrie problema schimbării permanente a privirii dintre interpret și actor prin expresia *ping-pong effect* și propune apropierea interpretării de acțiunea scenică drept una dintre modalitățile de reducere a acestei distanțe vizuale.

Arvada Center utilizează, de asemenea, *shadow interpreting* în anumite producții și descrie interpreții ca performeri ASL special pregătiți, care joacă pe scenă alături de actori.

Niciunul dintre aceste modele nu este potrivit automat oricărui spectacol. Alegerea depinde de spațiu, montare, numărul interpreților, concepția regizorală și nevoile publicului.

4.6. Shadow interpreting în practica teatrală

Shadow interpreting modifică relația dintre interpret și spectacol.

Interpretul nu mai lucrează într-un spațiu exterior acțiunii, ci intră în mecanismul scenic. Trebuie să cunoască deplasările actorilor, ritmul scenelor, pozițiile, schimbările de lumină și relația sa vizuală cu personajul.

De aceea, această formă de interpretare presupune **repetiții împreună cu echipa artistică**.

În practica teatrală internațională, modelul este utilizat, între altele, în producții accesibile ale Arvada Center și a fost explorat în contexte de formare a interpreților și în colaborări dintre interpreți și companii teatrale. Arvada Center păstrează și în prezent în oferta sa atât reprezentații cu interpreți ASL poziționați pentru public, cât și reprezentații *shadow-interpreted*.

EXEMPLU DIN PRACTICA TEATRALĂ DIN ROMÂNIA

În versiunea accesibilizată a spectacolului ***Amintiri din epoca de școală***, prezentată la Centrul de Teatru Educațional Replika, au fost utilizați doi interpreți-umbră integrați în spațiul scenic.

Și în ***Copii răi***, si în ***Limite*** , interpretarea în LSR a fost integrată vizual în spațiul de joc, cu interpreți aflați în relație directă cu acțiunea scenică.

Aceste exemple arată că integrarea scenică a interpretării nu este doar o practică întâlnită în teatrul internațional, ci are precedente și în teatrul independent românesc.

DE REȚINUT

Integrarea scenică a interpretului nu înseamnă automat că spectacolul devine mai accesibil. Soluția trebuie testată din perspectiva spectatorului: poate urmări simultan sau succesiv, fără efort excesiv, interpretarea și acțiunea pe care dorește să o vadă?

4.7. Subtitrarea și supratitrarea

Pentru o parte dintre spectatorii surzi și hipoacuzici, textul scris reprezintă principala modalitate de acces la informația verbală a spectacolului.

Dar simpla prezență a textului nu garantează accesibilitatea.

Subtitrarea sau supratitrarea trebuie să fie lizibilă, sincronizată și poziționată astfel încât spectatorul să poată urmări atât textul, cât și acțiunea scenică.

Trebuie luate în considerare:

- **dimensiunea și contrastul textului;**
- **viteza de afișare;**
- **sincronizarea cu replica;**
- **identificarea vorbitorului atunci când aceasta nu este evidentă;**
- **poziția textului în raport cu scena;**
- **informațiile sonore relevante dramaturgic.**

Nu orice sunet trebuie descris. Este important însă ca spectatorul să primească informația atunci când sunetul schimbă sensul unei scene: un telefon care sună, o bătaie în ușă, un zgomot care provoacă reacția unui personaj, o melodie recunoscută de personaje sau o voce venită din afara scenei.

4.8. Lumina, vizibilitatea și atenția vizuală

În comunicarea printr-o limbă a semnelor, vizibilitatea nu este un detaliu tehnic. **Face parte din comunicare.**

Mâinile, corpul și expresia facială a interpretului trebuie să poată fi urmărite.

Accesibilitatea presupune și **gestionarea atenției vizuale**.

Un spectator nu poate privi simultan interpretul, supratitrarea, actorul aflat în prim-plan și o acțiune importantă care se desfășoară în altă parte a scenei. De aceea, poziționarea și sincronizarea trebuie analizate din locul spectatorului, nu numai de pe scenă.

De aceea, trebuie verificat:

- dacă interpretul este suficient iluminat;
- dacă lumina se modifică în momente importante;
- dacă decorul sau actorii îl obturează;
- dacă spectatorul îl poate vedea din locurile recomandate;
- dacă supratitrarea și interpretul pot fi urmărite fără deplasări vizuale excesive;
- dacă informații vizuale importante apar simultan în zone foarte îndepărtate ale scenei.

4.9. După spectacol

Experiența culturală nu se termină neapărat odată cu aplauzele.

Dacă reprezentația este urmată de o întâlnire cu artiștii, o dezbatere sau o activitate educațională, accesibilitatea ar trebui să continue și în aceste momente.

Într-o discuție interpretată în LSR este util ca participanții să vorbească pe rând, interpretul să fie vizibil, iar spectatorul surd să poată pune întrebări și interveni în conversație, nu doar să urmărească ceea ce spun ceilalți.

Întrebarea nu este numai:

„Am avut interpret LSR?”

ci:

„A funcționat interpretarea pentru spectator?”

Nu doar:

„Am avut supratitrare?”

ci:

„A putut spectatorul să citească și să urmărească spectacolul?”

Accesibilitatea nu se verifică prin existența unei măsuri, ci prin **experiența persoanei care o utilizează**.

Un spectacol accesibil este un spectacol la care te poți bucura în întregime, de la primul pas până la ultimul dialog.

5.

Accesibilitatea ca resursă artistică

Accesibilitatea este asociată adesea cu eliminarea unei bariere: adăugăm interpretare în LSR, supratitrare sau o altă soluție pentru ca un spectacol existent să poată fi urmărit de un public mai divers.

Dar întâlnirea dintre teatru și limbile semnelor poate conduce mai departe.

Atunci când comunicarea vizuală, corpul, spațiul și limba semnelor intră încă din etapa de creație în procesul artistic, ele pot modifica nu doar **cine poate avea acces la spectacol**, ci și **felul în care spectacolul construiește sens**.

În acest punct, accesibilitatea poate deveni resursă artistică.

5.1. De la accesibilizarea spectacolului la limbajul spectacolului

Este util să distingem două situații.

În prima, **există un spectacol construit într-o anumită formă, iar ulterior sunt introduse soluții care permit accesul unui public surd sau hipoacuzic.** Interpretarea în LSR, supratitrarea sau alte măsuri mediază accesul la producția existentă.

În cea de-a doua, **limba semnelor, comunicarea vizuală sau alte modalități de acces sunt luate în considerare în procesul de creație**. Ele pot influența regia, jocul actorilor, mișcarea, lumina, spațiul sau dramaturgia.

Cele două abordări nu se exclud și nu formează o ierarhie.

Un spectacol accesibilizat foarte bine poate oferi o experiență culturală valoroasă, iar integrarea limbii semnelor în creație nu garantează automat accesibilitatea pentru toate persoanele surde.

Diferența este alta:

Într-un caz, căutăm modalități prin care publicul să aibă acces la spectacol.

În celălalt, accesibilitatea și comunicarea vizuală participă la construirea spectacolului.

5.2. Limba semnelor ca material teatral

O limbă a semnelor nu este o colecție de gesturi care înlocuiesc cuvintele unei limbi vorbite. Este o limbă vizual-spațială, în care corpul, mâinile, expresia facială, direcția privirii și utilizarea spațiului participă la construirea sensului.

Tocmai aceste caracteristici creează o relație particulară cu teatrul.

Un exemplu radical este montarea ***Trei surori*** de A.P. Cehov, în regia lui Timofey Kulyabin, în care actori auzitori au construit spectacolul aproape integral într-o limbă a semnelor care le era inițial străină. Procesul a inclus pregătire în Russian Sign Language cu instructorul Galina Nishchuk și consultanță privind cultura surdă oferită de Veronika Koposova și Tamara Shatula.

Important este că alegerea limbii semnelor nu a fost prezentată de regizor ca o măsură socială destinată unui public surd, ci ca **o alegere teatrală**.

Spectacolul devine astfel un exemplu al modului în care o limbă vizual-spațială poate modifica jocul actorului, relațiile dintre personaje, ritmul și atenția spectatorului.

Nu este un model care trebuie reprodus și nici un exemplu de teatru Deaf-led. Este însă o întrebare artistică extrem de interesantă:

Ce se întâmplă cu teatrul atunci când cuvântul rostit nu mai este principalul purtător al relației dintre personaje?

5.3. Ce poate învăța teatrul de la o limbă vizual-spațială?

Actorul comunică întotdeauna mai mult decât textul.

Poziția corpului, direcția privirii, distanța dintre parteneri, ritmul unei mișcări, o ezitare sau un gest pot modifica sensul unei replici.

Lucrul cu artiști surzi și cu limbile semnelor poate face aceste componente mai vizibile pentru întreaga echipă artistică.

Nu pentru că teatrul ar trebui să renunțe la cuvânt, ci pentru că poate deveni mai conștient de **celelalte mijloace prin care produce sens**.

EXERCIȚIU

PRIVEȘTE O SCENĂ DINTR-UN SPECTACOL

Elimină pentru câteva minute sunetul și cuvântul.

În ce măsură alte mijloace construiesc sensul spectacolului?

Iar dacă răspunsul este „foarte puțin”, accesibilitatea ne poate determina să punem nu numai o întrebare despre public, ci și una despre propriul nostru limbaj teatral.

- ◊ Corpul?
- ◊ Privirea?
- ◊ Spațiul?
- ◊ Lumina?
- ◊ Ritmul?
- ◊ Relațiile dintre personaje?

5.4. Când două limbi construiesc același spectacol

Teatrul bilingv oferă o altă posibilitate.

În loc ca o limbă să existe pe scenă, iar cealaltă să o traducă din exterior, cele două pot fi integrate în aceeași construcție teatrală.

Spring Awakening – Deaf West Theatre

Producția Deaf West Theatre a musicalului *Spring Awakening*, regizată de Michael Arden, a reunit performeri surzi și auzitori și a construit spectacolul prin întâlnirea dintre American Sign Language și engleza vorbită și cântată.

Deaf West Theatre dezvoltă de mai multe decenii producții în care artiștii surzi și auzitori lucrează împreună, iar *Spring Awakening* a ajuns de la o producție de 99 de locuri din Los Angeles la Broadway și la nominalizări la premiile Tony.

În această formulă, ASL nu este plasată lateral pentru a traduce un spectacol care se desfășoară independent de ea. Interpretarea în semne, vocea, muzica, corpul și mișcarea sunt organizate în interiorul aceleiași convenții scenice.

Pe limba ta – Centrul de Teatru Educațional Replika

În România, *Pe limba ta* oferă o altă experiență de teatru bilingv, construită prin întâlnirea dintre artiști profesioniști auzitori și performeri surzi și hipoacuzici.

LSR nu apare doar ca mijloc de traducere a replicilor, ci participă la relația scenică și la procesul de creație.

Importanța unui asemenea proces nu stă numai în produsul final. Lucrul într-o echipă în care participanții nu împărtășesc automat aceeași modalitate de comunicare poate modifica repetiția însăși: timpul acordat privirii, demonstrației, traducerii, corpului și relației dintre parteneri.

Tocmai această dimensiune va fi reluată în capitolul următor, dedicat lucrului într-o echipă artistică mixtă surzi–auzitori.

5.5. Mai multe moduri în care limba semnelor poate întâlni scena

Experiențele prezentate până acum arată că nu există un singur model.

LIMBA SEMNELOR ȘI TEATRUL – 4 POSIBILITĂȚI

1

ACCESIBILIZAREA UNUI SPECTACOL EXISTENT

Spectacolul este accesibilizat prin interpretare în LSR.

Exemplu: reprezentații accesibilizate ale unor spectacole existente.

2

INTERPRETAREA INTEGRATĂ SCENIC

Interpretul intră în relație directă cu spațiul și acțiunea: *zoned interpreting*, *shadow interpreting* etc.

Exemple: Amintiri din epoca de școală / practici TerpTheatre și Arvada Center.

3

TEATRUL BILINGV

Limba semnelor și limba vorbită coexistă în construcția spectacolului.

Exemple: Pe limba ta / Spring Awakening.

4

LIMBA SEMNELOR CA MATERIAL AL CREAȚIEI

O limbă a semnelor devine una dintre resursele fundamentale prin care este construit limbajul scenic.

Exemplu: Trei surori, regia Timofey Kulyabin.

IMPORTANT

Aceste forme nu sunt trepte ale unei ierarhii și nu reprezintă grade de „mai mult” sau „mai puțin” teatru accesibil. Sunt posibilități diferite, determinate de public, artiști, context și intenția artistică. Într-o producție, ele se pot combina.

5.6. Când accesibilitatea intră în regie

Dacă nevoile de acces sunt luate în considerare din primele etape ale producției, soluțiile pot intra firesc în limbajul spectacolului.

Supratitrarea poate fi integrată în scenografie.

Lumina necesară interpretării poate deveni parte a concepției de iluminat.

Un semnal sonor necesar unui actor poate primi un corespondent vizual care funcționează și dramaturgic.

Interpretul poate fi integrat în spațiul scenic.

Mișcarea poate fi construită astfel încât informațiile vizuale importante să nu concureze permanent pentru atenția spectatorului.

Graeae Theatre Company folosește expresia **„aesthetics of access”** pentru practica prin care forme funcționale de acces, precum limba semnelor, captioning-ul sau audio-descrierea, sunt aduse în centrul procesului creativ și devin parte a modului de a spune povestea.

Această perspectivă schimbă întrebarea.

Nu mai întrebăm numai:

„Cum adăugăm accesibilitate acestui spectacol?”

Putem întreba încă din etapa de creație:

„Cum poate fi construit spectacolul astfel încât accesul să facă parte din lumea lui?”

Nu orice producție trebuie să aleagă această cale. Dar atunci când o face, accesibilitatea poate deveni un stimul pentru regie, scenografie, dramaturgie și jocul actorului.

5.7. Actorul surd este artist, nu instrument de accesibilizare

Integrarea limbii semnelor în teatru nu trebuie confundată cu responsabilitatea artistului surd de a face producția accesibilă.

Un actor sau performer surd intră într-o distribuție în calitate de artist. Experiența și perspectiva sa trebuie ascultate în deciziile care îl privesc direct, dar prezența lui într-o producție nu transferă asupra sa responsabilitatea pentru accesibilizarea acesteia.

A include un artist surd într-un spectacol nu înseamnă doar a-i oferi acces la un proces existent. Poate însemna și a crea condițiile în care el participă deplin la construirea acelui proces.

De aici apare o altă întrebare:

Ce se schimbă într-o repetiție atunci când artiști surzi și auzitori construiesc împreună același spectacol?

Răspunsul ține de comunicarea dintre colegi, de rolul interpretului, de ritmul repetiției, de indicația regizorală, de feedback, de responsabilitate și de relația artistică. Acestea sunt temele capitolului următor.

6.

Lucrul într-o echipă artistică mixtă surzi–auzitori

O echipă artistică mixtă poate reuni actori, performeri, regizori, dramaturgi, coregrafi, scenografi, tehnicieni și alți profesioniști surzi și auzitori. Diferențele de limbă și de modalitate de comunicare nu împiedică procesul artistic, dar pot necesita o altă organizare a acestuia.

Accesibilitatea, într-o asemenea echipă, nu înseamnă doar asigurarea comunicării pentru artistul surd. Înseamnă crearea condițiilor în care fiecare membru al echipei poate primi informația, poate formula propuneri, poate participa la deciziile artistice și poate contribui la creație.

O repetiție poate fi accesibilă din punct de vedere tehnic și, cu toate acestea, să nu fie cu adevărat participativă. Dacă performerul surd primește prin interpret toate indicațiile regizorale, dar nu poate interveni în discuțiile spontane ale echipei, nu are acces la schimburile informale în care apar idei sau este consultat numai în probleme legate de surditate și LSR, participarea sa rămâne limitată.

De aceea, întrebarea nu este doar:

„Poate artistul surd să urmărească repetiția?”

ci și:

„Poate participa la procesul de creație în aceeași măsură în care participă ceilalți membri ai echipei?”

6.1. Stabiliți de la început cum comunicați

Nu presupuneți că toate persoanele surde comunică în același mod.

Un artist poate utiliza LSR, limba română, citirea labială, comunicarea scrisă sau o combinație a acestora.

Modalitatea potrivită de lucru trebuie discutată cu persoana respectivă înaintea începerii repetițiilor.

Este util ca echipa să stabilească de la început:

- **care este modalitatea de comunicare preferată;**
- **în ce situații este necesar un interpret LSR;**
- **cum vor fi transmise informațiile organizatorice;**
- **cum se desfășoară discuțiile de grup;**
- **cum sunt semnalate începutul, oprirea sau reluarea unui exercițiu;**
- **cum sunt comunicate schimbările apărute în timpul procesului.**

Aceste reguli nu trebuie să transforme repetiția într-un proces rigid. Dimpotrivă, odată stabilite, ele reduc întreruperile și permit echipei să se concentreze asupra creației.

6.2. Interpretul facilitează comunicarea, dar nu înlocuiește artistul

Într-o echipă mixtă, interpretul LSR poate avea un rol esențial. El face posibil schimbul de informații între persoane care nu folosesc aceeași limbă, dar **nu devine reprezentantul artistului surd și nici membrul echipei care decide în locul acestuia**.

Regizorul îi vorbește actorului, nu interpretului.

Întrebările artistice îi sunt adresate actorului.

Feedbackul este oferit actorului.

Propunerile artistului surd sunt ascultate ca propuneri ale unui creator, nu filtrate prin presupunerea că interpretul poate vorbi în numele lui.

Într-o discuție de repetiție, formularea:

„Întreabă-l dacă poate face mișcarea aceasta”

poate fi înlocuită firesc cu:

„Poți încerca mișcarea aceasta?”

Interpretul transmite mesajul, dar relația artistică rămâne între regizor și performer.

6.3. Repetiția are nevoie de timp vizual

Într-o repetiție obișnuită, mai multe acțiuni pot avea loc simultan: regizorul vorbește, actorul încearcă o mișcare, un coleg intervine, cineva modifică decorul, iar discuția continuă.

Pentru o persoană care primește informația vizual, simultaneitatea poate crea bariere.

Un performer surd nu poate urmări în același moment interpretul LSR și o demonstrație care se desfășoară în alt punct al spațiului. Nu poate privi textul și, simultan, primi o indicație în LSR. Dacă urmărește un partener pe scenă, poate pierde o intervenție începută în afara câmpului său vizual.

Aceasta nu înseamnă neapărat încetinirea procesului artistic. O comunicare clară poate evita repetarea indicațiilor și neînțelegerile care consumă ulterior mai mult timp.

EXEMPLU DIN REPETIȚIE

Coregraful demonstrează o secvență și explică verbal, simultan, intenția fiecărei mișcări. Interpretul traduce explicația în LSR.

Performerul surd trebuie să aleagă: urmărește coregraful sau interpretul?

O variantă accesibilă: explicația este interpretată mai întâi → coregraful demonstrează → performerul încearcă → se oferă feedback.

6.4. Semnalele sonore au nevoie de repere accesibile

Repetițiile și spectacolele folosesc numeroase semnale sonore: muzică, numărătoare, comenzi din culise, sonerii, bătăi, schimbări de tempo sau indicații tehnice.

Dacă un performer surd trebuie să reacționeze la un asemenea semnal, este necesar un reper pe care îl poate percepe.

Acesta poate fi vizual, corporal, spațial sau poate veni prin acțiunea unui partener.

Important este ca reperul să fie **clar, constant și cunoscut de performer**.

În unele situații, așa cum am văzut în capitolul anterior, soluția poate depăși funcția tehnică și poate fi integrată firesc în construcția scenică.

6.5. Informația trebuie să ajungă la toată echipa

O parte importantă a procesului teatral nu se desfășoară pe scenă.

Schimbări de program, modificări ale ordinii scenelor, indicații trimise după repetiție, discuții pe grupuri de mesagerie, observații informale sau decizii luate în pauze pot influența procesul artistic.

Este important ca informația relevantă să ajungă la toți membrii echipei într-o formă accesibilă.

Pentru informațiile organizatorice, comunicarea scrisă poate fi extrem de utilă: programul repetițiilor, modificările de orar, ordinea scenelor, costumele necesare, chemările la repetiție sau indicațiile tehnice pot fi centralizate într-un document sau într-un canal comun.

Dar accesibilitatea informației nu înseamnă numai transmiterea programului.

Și conversațiile artistice contează.

Dacă o idee importantă despre personaj apare într-o discuție spontană la care performerul surd nu are acces, simpla transmitere ulterioară a concluziei nu este întotdeauna echivalentă cu participarea la procesul în care aceasta a fost formulată.

6.6. Feedbackul artistic trebuie să rămână feedback artistic

Uneori, teama de a nu greși în comunicarea cu o persoană surdă poate determina colegii sau coordonatorii să evite feedbackul critic.

Aceasta nu este incluziune.

Un performer surd are nevoie, asemenea oricărui artist, de observații despre joc, construcția personajului, mișcare, ritm, relația cu partenerul sau coerența unei acțiuni.

Feedbackul trebuie să fie clar, respectuos și accesibil, dar **standardele artistice nu trebuie diminuate din cauza surdității**.

În același timp, o dificultate de comunicare nu trebuie confundată cu o dificultate artistică.

Dacă o indicație nu a fost recepționată complet, primul lucru care trebuie verificat este dacă informația a fost accesibilă.

DE REȚINUT

Accesibilizarea modului în care oferi feedback nu înseamnă diminuarea exigenței artistice.

6.7. Artistul surd nu este consultantul implicit pentru toate problemele de accesibilitate

Prezența unui artist surd într-o producție nu îl transformă automat în interpret LSR, consultant în accesibilitate sau reprezentant al întregii comunități a surzilor.

El poate avea expertiză în aceste domenii — dar aceasta nu trebuie presupusă doar pentru că este surd.

Dacă producția are nevoie de interpretare, consultanță lingvistică sau expertiză în accesibilitate, aceste roluri trebuie definite și asumate de persoane care au competențele necesare.

În același timp, experiența și observațiile artistului surd cu privire la propriul proces de lucru trebuie ascultate.

Există o diferență între:

„De ce ai nevoie pentru a putea lucra în această situație?”

și

„Spune-ne cum trebuie să accesibilizăm teatrul pentru toate persoanele surde.”

Prima întrebare privește participarea sa. A doua îi atribuie o responsabilitate pe care nu a solicitat-o neapărat.

6.8. De la prezență la participare

O echipă nu devine incluzivă doar pentru că în distribuție există un artist surd.

Participarea reală presupune acces la informație, la comunicare și la procesul de luare a deciziilor, dar și posibilitatea de a propune, de a contesta, de a experimenta și de a influența forma artistică finală.

Artistul surd nu trebuie să fie doar persoana căreia ceilalți îi fac loc într-un proces deja stabilit.

Poate fi unul dintre cei care **construiesc procesul**.

Iar colaborarea poate produce schimbări în ambele sensuri: artistul surd se adaptează unui anumit context de lucru, dar și echipa își poate modifica practicile, ritmul și modalitățile de comunicare.

Aici se află diferența dintre simpla prezență și participarea artistică reală.

ÎNAINTE DE PRIMA REPETIȚIE, ÎNTREBAȚI:

✓ Cum preferă fiecare membru al echipei să comunice?
✓ Este necesar un interpret LSR? În ce momente?
✓ Cum vor fi organizate discuțiile de grup?
✓ Cum vor fi transmise schimbările de program și informațiile importante?
✓ Ce semnale sonore din repetiție trebuie să aibă și un reper accesibil?
✓ Poate fiecare membru al echipei să urmărească explicațiile și demonstrațiile?
✓ Are fiecare membru acces nu doar la informație, ci și la **posibilitatea de a interveni și de a contribui?**

O echipă artistică mixtă nu înseamnă că toți membrii ei lucrează în același fel. Înseamnă că procesul este organizat astfel încât toți să poată lucra împreună.

7.

Exemple și fișe de bune practici

Accesibilitatea se construiește prin decizii concrete, adaptate fiecărui context. Nu există o singură soluție potrivită tuturor persoanelor surde și hipoacuzice și nici o formulă care să poată fi aplicată identic tuturor spectacolelor sau proceselor de creație. Ghidurile profesionale recomandă tocmai discutarea nevoilor individuale și integrarea accesului încă de la începutul procesului artistic.

Fișele următoare reunesc situații frecvente din teatru și propun soluții simple care pot fi adaptate unei repetiții, unui curs, unei audiții sau unei reprezentații.

7.1. La prima întâlnire cu un artist surd

DE FĂCUT

✓ Întreabă persoana cum preferă să comunice.

✓ Discută din timp dacă este necesar un interpret LSR.

✓ Adresează-te direct persoanei surde, nu interpretului.

✓ Transmite din timp materialele necesare pentru audiție sau repetiție.

✓ Discută nevoile de acces înainte de începerea procesului, nu după apariția unei dificultăți.

Ghidul Equity pentru lucrul cu artiști surzi recomandă explicit să nu presupunem modalitatea de comunicare, să întrebăm persoana ce preferă și, atunci când există interpret, să continuăm să ne adresăm direct artistului surd. De asemenea, responsabilitatea organizării interpretării nu trebuie transferată automat artistului.

DE EVITAT

✗ Nu presupune că toate persoanele surde folosesc LSR.

✗ Nu presupune că toate citesc pe buze.

✗ Nu întreba interpretul ce dorește sau ce crede artistul.

✗ Nu transforma prima discuție într-un interogatoriu despre surditate.

7.2. În sala de repetiții

SITUAȚIE

- Regizorul explică o scenă.
- Interpretul transmite explicația în LSR.
- În același timp, un actor demonstrează mișcarea

CE SE ÎNTÂMPLĂ?

Performerul surd trebuie să aleagă unde privește: la interpret sau la demonstrație.

Informațiile sunt disponibile, dar **nu sunt accesibile simultan**.

O SOLUȚIE

Explicație și interpretare

→ demonstrație

→ execuție

→ feedback

Nu este nevoie ca toate repetițiile să se desfășoare mai lent. Este nevoie ca momentele în care există mai multe surse vizuale importante să fie organizate astfel încât performerul să le poată urmări succesiv.

Problema atenției vizuale împărțite este documentată și în cercetarea privind mediile de învățare practică pentru persoane surde: urmărirea simultană a sarcinii, instructorului și interpretului poate crea o solicitare suplimentară a atenției.

7.3. Într-o discuție de grup

DE FĂCUT

✓ Implică utilizatori competenți ai LSR și profesioniști surzi în proces.

✓ Stabilește dacă LSR este utilizată pentru accesibilizare, ca limbă a personajelor sau ca parte a construcției artistice.

✓ Acordă timp traducerii și lucrului scenic.

✓ Verifică utilizarea limbii cu profesioniști competenți.

DE EVITAT

✗ Nu trata LSR ca pe o succesiune de gesturi decorative.

✗ Nu traduce mecanic fiecare cuvânt românesc într-un „semn”.

✗ Nu presupune că un actor auzitor poate învăța fluent LSR în timpul câtorva săptămâni de repetiții.

✗ Nu presupune că prezența unui actor surd în distribuție înlocuiește nevoia de consultanță lingvistică specializată, atunci când aceasta este necesară.

7.4. Când oferi feedback artistic

SITUAȚIE

Un actor surd nu execută o indicație în forma în care regizorul se aștepta.

ÎNAINTE DE A CONCLUZIONA

Întreabă-te:

A primit integral indicația?
A putut urmări demonstrația?
A existat timp pentru interpretare?
Termenii utilizați au fost înțeleși?

Abia apoi discutăm execuția artistică.

DE REȚINUT

O dificultate de acces la indicație nu este același lucru cu o dificultate de înțelegere sau de interpretare artistică.

În același timp, accesibilitatea nu presupune reducerea exigenței. Actorul surd trebuie să poată primi același tip de feedback profesional privind personajul, relația scenică, mișcarea, ritmul sau intenția pe care îl primesc ceilalți membri ai distribuției.

7.5. Când spectacolul folosește LSR

DE FĂCUT

✓ Așezați-vă astfel încât participanții să se poată vedea.

✓ O singură persoană vorbește la un moment dat.

✓ Indicați vizual schimbarea vorbitorului atunci când este necesar.

✓ Lăsați timpul necesar interpretării.

✓ Verificați dacă persoana surdă dorește să intervină înainte de a schimba subiectul.

DE EVITAT

✗ Mai multe conversații simultane.

✗ Intervenții din afara câmpului vizual.

✗ „Spune-i că...” adresat interpretului.

✗ Continuarea discuției în timp ce persoana surdă urmărește altă informație vizuală.

Ghidul Equity insistă asupra integrității limbii semnelor, a implicării utilizatorilor surzi și asupra faptului că interpretarea în limba semnelor este o competență distinctă de traducerea propriu-zisă.

7.6. Când un semnal scenic este sonor

SITUAȚIE

Actorul trebuie să intre după un acord muzical, o bătaie în ușă sau o replică rostită din culise.

ÎNTREBARE

Poate performerul percepe în mod sigur semnalul de care depinde acțiunea sa?

Dacă nu, echipa poate stabili un reper accesibil: o schimbare de lumină, un semnal vizual discret, mișcarea unui partener sau un alt reper convenit în repetiție.

Ideal, soluția nu trebuie să pară un element străin adăugat scenei. Atunci când este posibil, poate fi integrată în logica spectacolului.

Această abordare se apropie de ceea ce Graeae numește **„aesthetics of access”**: mijloacele de acces nu sunt neapărat elemente exterioare spectacolului, ci pot deveni parte a limbajului său artistic.

7.7. În seara spectacolului

VERIFICĂ

✓ Informația despre accesibilitate este vizibilă și corectă?

✓ Personalul care întâmpină publicul știe ce soluții sunt disponibile?

✓ Spectatorii care urmăresc interpretul LSR au vizibilitate bună?

✓ Interpretul este iluminat corespunzător?

✓ Supratitrarea este lizibilă din locurile prevăzute?

✓ Soluțiile tehnice au fost testate?

✓ Activitățile de după spectacol sunt și ele accesibile?

7.8. O situație aparent accesibilă

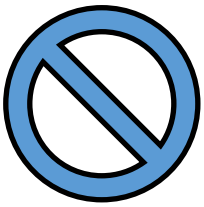
AVEM INTERPRET. ESTE SUFICIENT?

Interpretul LSR este prezent.
Dar se află într-o zonă slab iluminată.
Spectatorul trebuie să întoarcă mult capul între interpret și scenă.
În momentele importante, actorii și interpretul transmit simultan informații vizuale diferite.
Discuția de după spectacol nu este interpretată.

Spectacolul are interpret LSR. Dar cât de accesibilă este, în realitate, experiența spectatorului?

Astfel, este foarte clară diferența dintre **existența unei măsuri de accesibilizare** și **funcționarea ei pentru persoana care o utilizează**.

7.9. Întrebarea care poate înlocui multe presupuneri: „De ce ai nevoie pentru a putea participa?”

NU „Presupun că ai nevoie de...”
„De obicei, persoanele surde au nevoie de...”

O practică accesibilă pornește de la principii și experiență profesională, dar se adaptează **persoanei, contextului și procesului artistic concret**.

Această abordare este în acord și cu practica Graeae, care descrie **soluțiile de acces** ca fiind dezvoltate prin colaborare și consultare, în funcție de nevoile fiecărei persoane și ale fiecărei companii.

8.

Checklist pentru un spectacol accesibil

Acest checklist poate fi utilizat în pregătirea unei reprezentații accesibile persoanelor surde și hipoacuzice. Nu toate măsurile sunt necesare sau potrivite pentru fiecare spectacol. Selectați soluțiile în funcție de producție, spațiu și nevoile publicului căruia vă adresați.

Un spectacol accesibil se pregătește înainte ca spectatorul să intre în sală.

A. PLANIFICAREA ACCESIBILITĂȚII

☐ Am stabilit cui se adresează măsurile de accesibilizare.

☐ Am identificat ce informații din spectacol sunt transmise exclusiv sau predominant prin voce și sunet.

☐ Am stabilit ce soluții sunt potrivite: interpretare în LSR, subtitrare/supratitrare, sisteme de asistare auditivă, informații vizuale sau o combinație a acestora.

☐ Am discutat, atunci când este posibil, soluțiile cu persoane surde/hipoacuzice sau profesioniști cu experiență în accesibilitate.

☐ Am prevăzut din timp resursele umane, tehnice și financiare necesare.

☐ Accesibilitatea a fost inclusă în calendarul producției și nu lăsată pentru ultimele zile înaintea reprezentației.

B. INFORMAREA ȘI REZERVAREA

☐ Informațiile publice precizează **concret** în ce mod este accesibil spectacolul.

☐ Nu folosim doar formulări generale precum „spectacol accesibil persoanelor cu deficiențe de auz”.

☐ Informația despre accesibilitate poate fi găsită ușor pe site/pagina evenimentului și în materialele relevante.

☐ Spectatorul poate afla înainte de rezervare dacă reprezentația are interpretare în LSR, supratitrare sau alte facilități.

☐ Există o alternativă accesibilă la rezervarea exclusiv telefonică.

☐ Dacă este necesar, spectatorul poate solicita informații suplimentare despre accesibilitate printr-un canal scris.

☐ Sunt oferite informații despre locurile din care interpretul LSR sau supratitrarea pot fi urmărite corespunzător.

C. INTERPRETAREA ÎN LSR

☐ Interpretul a primit din timp textul și materialele necesare.

☐ Interpretul cunoaște personajele, distribuția și structura spectacolului.

☐ A avut posibilitatea să vadă spectacolul și/sau să participe la repetițiile necesare pregătirii interpretării.

☐ Au fost discutate replicile suprapuse, vocile din afara scenei, schimbările rapide și alte momente care pot crea dificultăți de interpretare.

☐ Poziția interpretului a fost stabilită în raport cu acțiunea scenică și cu locurile spectatorilor.

☐ Interpretul este suficient de bine iluminat pentru ca mâinile, corpul și expresia facială să fie vizibile.

☐ Schimbările de lumină din spectacol nu fac interpretul dificil de urmărit.

☐ Spectatorul poate alterna privirea între interpret și acțiunea scenică fără un efort vizual excesiv.

☐ Interpretarea a fost testată în condițiile reale ale reprezentației.

.

D. SUBTITRAREA / SUPRATITRAREA

☐ Textul a fost adaptat spectacolului real, nu doar textului dramaturgic.

☐ Textul este sincronizat cu replicile și acțiunea.

☐ Vorbitorul poate fi identificat atunci când nu este evident din context.

☐ Sunt redate informațiile sonore relevante pentru înțelegerea acțiunii, atunci când este necesar.

☐ Textul este lizibil ca dimensiune și contrast.

☐ Ritmul de afișare permite citirea.

☐ Poziționarea permite spectatorului să urmărească atât textul, cât și scena.

☐ Vizibilitatea a fost verificată din locurile destinate publicului.

☐ Sistemul a fost testat înaintea reprezentației.

E. INFORMAȚIA SONORĂ

☐ Am identificat sunetele care au funcție dramaturgică.

☐ Am verificat dacă absența percepерii unui sunet poate afecta înțelegerea scenei.

☐ Acolo unde este necesar, informația sonoră importantă are o modalitate accesibilă de transmitere.

☐ Nu explicăm inutil fiecare sunet, ci păstrăm informațiile relevante pentru experiența și înțelegerea spectacolului.

F. SPAȚIUL ȘI PRIMIREA PUBLICULUI

☐ Personalul care întâmpină spectatorii știe ce soluții de accesibilitate sunt disponibile.

☐ Personalul poate explica unde se află interpretul LSR, supratitrarea sau alte facilități.

☐ Semnalistica și informațiile importante sunt clare și vizibile.

☐ Spectatorii pot identifica ușor sala și locurile.

☐ Locurile rezervate sau recomandate oferă vizibilitate corespunzătoare asupra scenei și soluției de accesibilizare.

☐ Eventualele anunțuri importante transmise exclusiv sonor au și o alternativă accesibilă.

G. ÎN TIMPUL SPECTACOLULUI

☐ Interpretul LSR rămâne vizibil pe durata momentelor în care este necesară interpretarea.

☐ Supratitrarea funcționează și rămâne sincronizată.

☐ Spectatorul nu este obligat în mod constant să aleagă între informația accesibilă și acțiunea scenică.

☐ Soluțiile de accesibilitate nu dispar în momentele importante ale spectacolului.

☐ Există o persoană responsabilă care poate interveni dacă apare o problemă tehnică.

H. DUPĂ SPECTACOL

☐ Dacă există o discuție cu publicul, aceasta este și ea accesibilă.

☐ Într-o discuție interpretată în LSR, participanții vorbesc pe rând.

☐ Spectatorii surzi pot formula întrebări și intervenții, nu doar urmări discuția.

☐ Există o modalitate accesibilă prin care publicul poate oferi feedback.

☐ Întrebăm publicul dacă soluțiile au funcționat în practică.

☐ Observațiile primite sunt analizate înaintea următoarei reprezentații.

VERIFICAREA FINALĂ

Cu 24–48 de ore înainte de spectacol, verifică:

INFORMAȚIA
☐ Publicul știe că spectacolul este accesibil și în ce mod.

REZERVAREA
☐ Există un canal accesibil de rezervare și comunicare.

INTERPRETAREA LSR
☐ Interpretarea este pregătită, poziționată și testată.

SUPRATITRAREA
☐ Textul este lizibil, sincronizat și vizibil.

VIZIBILITATEA
☐ Spectatorul poate urmări scena și informația accesibilă.

SUNETUL
☐ Informațiile sonore esențiale au fost identificate și, unde este necesar, accesibilizate.

PERSONALUL
☐ Echipa din sală știe ce servicii de acces sunt oferite.

DUPĂ SPECTACOL
☐ Activitățile destinate publicului sunt accesibile.

FEEDBACKUL
☐ Avem o modalitate prin care spectatorii ne pot spune ce a funcționat și ce trebuie îmbunătățit

ULTIMA ÎNTREBARE

Nu verifica doar dacă soluția de accesibilizare există.

Privește experiența din locul spectatorului:

☐ **Poate afla?**

☐ **Poate rezerva?**

☐ **Se poate orienta?**

☐ **Poate urmări?**

☐ **Poate înțelege?**

☐ **Poate participa?**

Dacă răspunsul este „nu” într-unul dintre aceste puncte, mai există o barieră de identificat și, dacă este posibil, de eliminat.

În loc de încheiere

Accesibilitatea nu este o formulă și nici o listă de soluții care poate fi aplicată identic fiecărui spectacol. Un interpret LSR, o supratitrare, un sistem de asistare auditivă sau o informație vizuală pot elimina bariere importante, dar niciuna dintre aceste măsuri nu garantează, prin simpla sa prezență, accesul la experiența artistică.

De aceea, poate cea mai importantă recomandare a acestui ghid este una simplă:

⇒ **întrebați,**

⇒ **observați,**

⇒ **testați,**

⇒ **ascultați.**

Întrebați spectatorii și artiștii surzi de ce au nevoie. Observați unde apar barierele. Testați soluțiile în condiții reale. Ascultați feedbackul și acceptați că unele lucruri vor trebui schimbate.

Nu este necesar să știm de la început toate răspunsurile pentru a începe să construim un teatru mai accesibil.

Este însă important să nu presupunem că știm răspunsurile în locul celor pentru care sau împreună cu care construim accesul.

Pe parcursul acestui ghid am privit accesibilitatea din mai multe perspective: cea a spectatorului surd sau hipoacuzic, a actorului și performerului surd, a interpretului LSR, a regizorului, a profesorului, a echipei tehnice și a instituției de spectacol.

Din fiecare dintre aceste perspective, accesibilitatea înseamnă altceva. Uneori înseamnă să poți urmări o replică. Alteori, să vezi cine vorbește. Să primești o indicație regizorală. Să înțelegi de ce un personaj reacționează la un sunet. Să poți interveni într-o discuție. Să poți urca pe scenă și să fii tratat ca artist, nu ca beneficiar al unui proiect de incluziune.

Dar toate aceste situații au ceva în comun: **posibilitatea de a participa.**

Un teatru accesibil nu este un teatru în care diferențele dispar. Este unul în care diferențele de limbă, de comunicare și de percepție nu devin automat motive de excludere.

Iar întâlnirea dintre artiști surzi și auzitori poate face mai mult decât să elimine bariere. Poate pune întrebări noi despre teatru însuși: despre corp, privire, gest, spațiu, ritm și despre felul în care construim sens împreună.

Poate că acesta este unul dintre lucrurile importante pe care accesibilitatea le poate aduce teatrului: **nu doar mai multe modalități de a ajunge la public, ci și mai multe modalități de a crea.**

9.

Glosar vizual – peste 100 de termeni din teatru în LSR

Interpretare în limba semnelor: ADRIAN GÎRCU

Profesiile și oamenii teatrului

Spectacolul și limbajul teatral

Text, sens și construcție dramatică

Procesul de repetiție

Jocul actorului

Corpul și comunicarea nonverbală

Mișcarea în spațiul scenic

Spațiul și elementele spectacolului

Tehnica spectacolului

Comunicarea practică la curs și la repetiții

Spectacol, public și accesibilitate

9.

Glosar vizual – peste 100 de termeni din teatru în LSR

Un limbaj comun începe și prin cuvintele pe care le folosim

Următoarea secțiune a ghidului propune un **glosar vizual de peste 100 de termeni utilizați în teatru**, însoțiți de interpretarea lor în Limba Semnelor Române, accesibilă prin coduri QR.

Glosarul nu își propune să înlocuiască învățarea LSR și nici comunicarea directă dintre artiști surzi și auzitori. Este un **instrument de lucru**: un punct de întâlnire între vocabularul profesional al teatrului și comunicarea în LSR, util în sala de curs, în repetiție și în procesul de creație.

Profesiile și oamenii teatrului

actor

coregraf

costumier

dramaturg

interpret LSR

partener scenic

regizor

scenograf

spectator

tehnician

Spectacolul și limbajul teatral

act

convenție teatrală

distribuție

personaj

piesă de teatru

rol

scenariu

scenă *(unitate dramatică)*

spectacol

teatru

Text, sens și construcție dramatică

acțiune

conflict

dialog

intenție

monolog

poveste

relație

replică

situație dramatică

subtext

Procesul de repetiție

exercițiu

improvizație

indicație regizorală

încălzire

lectură la masă

memorare

reluare

repetiție

repetiție generală

repetiție tehnică

Jocul actorului

atenție

ascultare scenică

concentrare

energie

expresivitate

joc actoricesc

prezență scenică

reacție

ritm

tempo

Corpul și comunicarea nonverbală

gest

postură

mimică

privire

expresie facială

contact vizual

expresie corporală

pantomimă

mișcare

teatru nonverbal

Mișcarea în spațiul scenic

centru

intrare în scenă

deplasare

mizanscenă

direcție

nivel *(sus/jos în construcția scenică)*

distanță

poziție

ieșire din scenă

spațiu scenic

Spațiul și elementele spectacolului

accesoriu

cabină

cortină

costum

culise

decor

machiaj

mască

recuzită

scenă *(spațiul de joc)*

Tehnica spectacolului

efect scenic

lumină

muzică

proiecție video

reflector

schimbare de lumină

semnal tehnic

subtitrare

supratitrare

sunet

Comunicarea practică la curs și la repetiții

Adaptare

Așteaptă

Continuă

Coordonare

Feedback

Interacțiune scenică

Împreună

Mai încet

Mai repede

Marcaj scenic

Oprire / Stop

Orientare în spațiu

Pauză

Pregătit / Gata

Reluare de la început

Repetă

Schimbare

Semnal de intrare

Sincronizare

Tranziție

Spectacol, public și accesibilitate

Accesibilitate

Aplauze

Comunicare vizuală

Limba Semnelor Române (LSR)

Persoană hipoacuzică

Persoană surdă

Premieră

Public

Reprezentație

Spectacol accesibil

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate

Barbu, Florea. *Limbaj gestual. Comunicare și interpretare.* Iași: Editura Lumen, 2010.

Barbu, Florea. *Limbaj mimico-gestual. Note de curs – teme de seminar.* Universitatea din Pitești, Departamentul de Științele Educației și Asistență Socială, 2011–2012.

Stănică, Ioan; Popa, Mariana. *Elemente de psihopedagogia deficienților de auz.* București: INRESPH, 1994.

Verza, Emil; Verza, Florin Emil (coord.). *Tratat de psihopedagogie specială.* București: Editura Universității din București, 2011. ISBN 978-606-16-0006-9.

Documente, standarde și ghiduri profesionale

United Nations. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, art. 30 – *Participation in cultural life, recreation, leisure and sport.* Disponibil online, accesat în 2026.

World Federation of the Deaf (WFD). *Sign Language Rights; Accessibility.* Resurse privind drepturile lingvistice, limbile semnelor și accesibilitatea persoanelor surde. Disponibil online, accesat în 2026.

Registry of Interpreters for the Deaf (RID). *Interpreting for the Performing Arts – Standard Practice Paper.* 2014.

Stagetext. *Theatre Captioning; Captioning Display Standards.* Resurse profesionale privind captioning-ul și accesibilizarea spectacolelor pentru persoane surde și hipoacuzice. Disponibil online, accesat în 2026.

Equity. *Guide to Good Practice with BSL in the Arts.* 2020. Disponibil online, accesat în 2026.

Graeae Theatre Company. *Access.* Resurse privind practica artistică accesibilă și conceptul *aesthetics of access*. Disponibil online, accesat în 2026.

McDougall, Danny. *Shadowed Style.* TerpTheatre: Sign Language Interpreting for the Theatre, 2007. Disponibil online, accesat în 2026.

RESURSE PENTRU APROFUNDARE

Selecția următoare reunește organizații, companii teatrale, spectacole, platforme profesionale și materiale video care pot sprijini aprofundarea temelor abordate în ghid. Resursele ilustrează practici diferite de interpretare în limba semnelor, teatru bilingv, colaborare artistică surzi–auzitori și integrare creativă a accesibilității.

Limbi ale semnelor și cultura surzilor

World Federation of the Deaf (WFD)
Organizație internațională reprezentativă pentru persoanele surde, care oferă resurse privind drepturile lingvistice, recunoașterea limbilor semnelor, cultura surdă, accesibilitatea și participarea persoanelor surde în societate.

World Federation of the Deaf

Teatru surd, bilingv și accesibil

Deaf West Theatre – SUA
Companie de referință pentru teatrul bilingv ASL–engleză și colaborarea dintre artiști surzi și auzitori. Producția *Spring Awakening*, în regia lui Michael Arden, constituie un exemplu important de integrare a ASL, vocii, muzicii și mișcării în aceeași construcție scenică.

Deaf West Theatre

Graeae Theatre Company – Marea Britanie
Companie cunoscută pentru integrarea accesibilității în procesul de creație și pentru dezvoltarea conceptului *aesthetics of access*, prin care mijloace precum limbile semnelor, captioning-ul și audio-descrierea pot deveni parte a limbajului artistic.

Graeae Theatre Company

Deafinitely Theatre – Marea Britanie
Companie Deaf-led care creează spectacole în British Sign Language și engleză și dezvoltă programe de formare și oportunități profesionale pentru artiști surzi și auzitori.

Deafinitely Theatre

Arvada Center for the Arts and Humanities – SUA
Instituție care oferă reprezentații accesibile, inclusiv spectacole interpretate în ASL și producții care utilizează *shadow interpreting*.

Arvada Center – Accessibility

TerpTheatre: Theatre Without Whiplash – SUA
Arhivă profesională dedicată interpretării limbii semnelor în teatru, cu materiale despre *placed interpreting*, *zoned interpreting*, *shadow interpreting*, poziționarea și iluminarea interpreților, repetiții și relația dintre interpret și actor.

TerpTheatre

Stagetext – Marea Britanie
Organizație specializată în accesul persoanelor surde și hipoacuzice la teatru și alte evenimente culturale, cu resurse profesionale privind captioning-ul și subtitrarea spectacolelor.

Stagetext – resurse pentru teatre

Spectacole și studii de caz

***Spring Awakening* – Deaf West Theatre, regia Michael Arden**
Studiu de caz relevant pentru teatrul bilingv și pentru integrarea ASL în construcția artistică, în care limba semnelor, engleza vorbită și cântată, muzica și mișcarea participă la construirea aceluiași spectacol.

***Trei surori* de A.P. Cehov – Novosibirsk State Academic Drama Theatre, regia Timofey Kulyabin**
Studiu de caz pentru utilizarea unei limbi a semnelor ca material al creației teatrale. Procesul artistic a inclus pregătire în Russian Sign Language cu Galina Nishchuk și consultanță privind cultura surdă oferită de Veronika Koposova și Tamara Shatula.

***Pe limba ta* – Centrul de Teatru Educațional Replika**
Exemplu românesc de proces teatral bilingv și de colaborare artistică între artiști auzitori și performeri surzi și hipoacuzici, în care LSR participă la construcția relației și a limbajului scenic.

***Amintiri din epoca de școală* – Centrul de Teatru Educațional Replika**
Exemplu de integrare scenică a interpretării în LSR, relevant pentru explorarea formulei de *shadow interpreting*.

***Limite* – Centrul de Teatru Educațional Replika**
Exemplu românesc de interpretare în LSR integrată vizual în spațiul scenic și pusă în relație directă cu acțiunea teatrală.

***Dincolo de tăcere* – regia Laurențiu Rusescu**
Exemplu românesc relevant pentru colaborarea profesională cu actori surzi și pentru o construcție scenică în care LSR și vocea coexistă.

Resurse video

American Theatre Wing – *In the Wings: Sign Language Interpreter Alan Champion*
Interviu despre specificul interpretării teatrale, pregătirea interpretului, relația cu reprezentația vie și experiența profesională a unui interpret de limbă a semnelor în teatru.

ASL Interpretation for the Theatre with Paula Dunn
Material dedicat pregătirii și practicii interpretării ASL pentru spectacole de teatru.

University of Houston – *ASLI Students Take the Stage to Shadow Interpret*
Material despre formarea studenților în *shadow interpreting* și integrarea interpreților în spațiul scenic.

TerpTheatre / Wild Swan Theater – *Working With Shadow Interpreters on the Stage*
Material în care actori și membri ai echipei artistice discută experiența concretă a lucrului cu interpreți-umbră.

Arvada Center – materiale despre *shadow-interpreted theatre*
Exemple vizuale privind integrarea interpreților ASL în spațiul scenic și relația acestora cu actorii și acțiunea.

Deaf West Theatre – *Spring Awakening*: Tony Awards performance și materiale de prezentare ale producției
Materiale relevante pentru observarea integrării ASL în coregrafie, relația scenică și construcția personajului.

ISBN 978-973-0-45291-4

